

Etične razsežnosti krize

Pri iskanju vzrokov za sedanjo krizo se največ govori o tem, kako je finančni svet zavladal nad realno ekonomijo ali pa o tem, da si je trg podredil državo, medtem ko se o moralnem dejavniku govori kvečjemu mimogrede in z namenom, da si ljudje, tako kot vsak dan svoje zobe, pač od časa do časa »operejo« svoje duše.

ddr. Rudi Rizman

je slovenski mojster sociološke refleksije z dvojnim doktoratom (Univerza v Ljubljani in Harvard). Je redni profesor sociologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani, na Univerzi v Bologni in v Sarajevu.

Pravi paradoks je, kako je pravoverna ekonomska znanost - ob istočasnem zaklinjanju na Adama Smitha, natančneje na »trg« oziroma na njegovo samo enkratno omembo delovanja »skrite roke« v delu z naslovom Bogastvo narodov - uspešno, čeprav v veliko škodo nacionalne in globalne ekonomije, praktično cenzurirala njegovo poudarjanje, da trg v bistvu predpostavlja določene moralne resurse, ki pa jih sam kot tak ne more proizvajati. O tej temi je Smith napisal obsežno, vendar prezrto, knjigo z naslovom Moralni sentiment.

Upadanje moralnega kapitala ni naraven proces

To, da je obstoječa civilizacija proizvedla tako velik prepad med obema sicer vitalnima sferama človekovega bitja in

du utegnejo prihodnje generacije zgodovinarjev po vsej verjetnosti pripisati vlogo enega od ključnih vzrokov, ki je povzročil še vedno odvijajočo se krizo in erozijo temeljev ter svetovnega

Po Smithu trg predpostavlja določene moralne resurse, ki pa jih sam ne more proizvajati.

žitja, t.j. med materialnim in moralnim kapitalom, če se opremo na metaforo, je nekaj neodpušljivega. Temu prepa-

vpliva, ki ga je imela pred tem zahodna civilizacija nekaj stoletij v zakupu. S prstom bodo pokazali na najbolj odgo-

vornega »krivca«: ideologijo neomejene in nenadzorovanega svobodnega trga, ki je vse odnose, relacije, transakcije, spodbude med ljudmi in družbami omejila na primarnost sebičnega interesa in vsak občutek za vrednote ter vrednosti na stvar potrošniške izbire in z njo povezane cene.

O drastičnem upadanju moralnega kapitala pričajo številne sociološke in tudi druge raziskave. Ob njih bi se morali zamisliti ne le družboslovci, humanisti in konfesionalne avtoritete, temveč tudi tiste avtoritete in oblasti, med njimi v prvi vrsti zakonodajna in izvršna, ki so sprejele in še sprejemajo odločitve, ki imajo za posledico napredujočo erozijo zaupanja med ljudmi kot tistem neizogibnem temelju, na katerem družba bodisi stoji bodisi pade. Med omenjenimi longitudinalnimi raziskavami so morda najbolj poučne tiste, ki prihajajo iz Velike Britanije. V eni od njih, ki je zajela čas od leta 1960 do danes, so ugotovili, da se imamo idolatriji nikoli zadostnega uspeha in doseženega statusa zahvaliti za to, da je medsebojno »zaupanje večine ljudi« v tem časovnem razdobju pri britan-

Iz arhiva otroških in mladinskih grafik Plonirskega doma

tala ne gre za naravni proces, temveč za proces, ki predstavlja praktično

prej zavladata v zahodnem svetu, po padcu berlinskega zidu pa je prevzela vlogo globalnega hegemon. V jeziku sociologije bi lahko rekli, da sta ta dva vladarja, seveda ob obilni pomoči uslužnih intelektualcev in akademikov, teorijo socialdarwinizma, ki je veljala za živalski svet, poenostavljeno govorjeno, prenesla v svet družbe. Tudi v družbi morajo imeti zadnjo besedo močnejši, beri premožnejši, in tisti, ki so pri uveljavljanju pohlepa hitrejši ter

predvsem spretnejši. Tako vzpostavljeni družbi se je zlitje denarja in kapitala ter politike zdelo nekaj povsem samoumevnega, še več – naravnega. Vendar ni treba biti ne vem kako sociološko izobražen za vedenje o tem, da imajo družbe kratek rok trajanja, če se na neki točki svojega razvoja odrečejo svojemu moralnemu vezivu kot eni od temeljnih predpostavk zdržne družbene kohezije. Seveda pa ni treba biti pesimist.

Pravijo, da je pesimizem razkošje v času, ko gre družbam dobro, ko pa je kriza, je lahko to pogubno. Znamenj, da so se v tem pogledu stvari začele spreminjati, je čedalje več, ker tečejo sedanji civilizaciji in veljavni politični ter ekonomski paradigmi zadnje ure. Eden od prepričljivih dokazov za to je, na primer, odločitev OECD, da poveri skupini Nobelovih nagradencev nalogo, da razmišljajo onkraj »BDP«, se pravi, da namesto merjenja tega, koliko ljudje (po)trošijo, razmišljajo o alternativah taki skrajno reducirani izbiri. Na potreben preobrat pa lahko računamo tudi v ekološkem pogledu, če se bo svet hotel izogniti samomoru, ki je v nasprotnem primeru neizbežen. ■

Družbe imajo kratek rok trajanja, če se odrečejo svojemu moralnemu vezivu.

skih državljanov upadlo s 60 na samo 30 odstotkov(!).

Pogled onkraj BDP

Seveda pri upadanju moralnega kapi-

talne posledice neoliberalne ideologije, ki je pred tremi desetletji v času vladavine Margarete Thatcher in Ronalda Reagana, ki sta se oba odrekla družbi in socialnim funkcijam države, naj-

V objemu mreže, ki jo sami tkemo

Zgodovina človeštva je stkana iz preproge zgrešenih pričakovanj bolj ali manj anonimnih, in za zgodovino navidez nepomembnih, posameznikov in skupin. Odrešitev so vedno znova obljubljali takšni in drugačni oblastniki, vrači, voditelji, preroki, odrešeniki, modreci in prevaranti. Kljub dvigu splošne razgledanosti in uporabi zelo pretkanih naprav tudi danes nismo nič bolj kot naši davni predniki pripravljeni na soočanja z resničnostjo naše lastne stvaritve, kulture, v katero se neubranljivo zapletamo, čeprav jo tkemo sami.

Sodobno krizo marsikdo označuje za zadnjo krizo, iz katere se bo človeštvo izvilo na poljane utopične brezskrbnosti. Tako so označevali že marsikatero krizo, ki kot dokaj predvidljiva, a vedno znova nepričakovano sprejrnjena, sinusoida spremlja lomastenje kapitalizma, odkar ga prepoznavamo kot produkcijski način sodobnega sveta. A se ni nič zgodilo, razen tragedij, ki jih je narekovalo iskanje »večnih rešitev«.

Samo upamo lahko, da se ljudje zaradi sedanje krize ne bodo zatekli k iskanjem preprostih in učinkovitih večnih

rešitev, ki temeljijo na poenotenju družbenega polja na podlagi izključitve tistih, ki se režimu nočejo pokoriti ali ponujajo radikalno drugačne rešitve. Ekonomski liberalizem prejšnjih dveh ali treh desetletij je vedno znova ponujal privatizacijo in nižanje davkov v korist premožnih, češ, da bo uspeh nekaterih prinesel blagostanje vsem. Sedaj, ko tega uspeha ni več, si morajo vsi razdeliti breme neuspeha.

Preveč optimistično bi bilo pričakovati, da se bodo v sedanji krizi samodejno vzpostavile neke nove vrednote ali da se bo človeštvo vrnilo k tistim rešitvam, ki bi radikalno premešale karte moči in kapitala. Žal bodo najvišjo ceno ponovno, tako kot vedno v zgodovini, plačali tisti, ki imajo najmanj. ■

Red. prof. dr. Rajko Muršič je etnolog oz. kulturni antropolog, avtor štirih knjig, sourednik osmih zbornikov in avtor kopice člankov. Na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani predava temeljne metodološke predmete.